

Очевидно, что наиболее значимой криптовалютой на сегодняшний день является Биткоин, который обладает революционным потенциалом в сфере электронной торговли, и противостоящий государственной монополии на деньги. Его создателем считается японец Сатоши Накамото, который активно развивал Биткоин с 2007-2010 года, но потом просто исчез. Но даже без него Биткоин проделал большой и тяжелый путь к успеху. Важно также отметить, что Биткоин не контролируется государственными органами, формируется и регулируется действиями самих пользователей внутри сети, что обеспечивает ей надежность. Все транзакции с сети производятся без участия посредников, поэтому дополнительные затраты на перевод средств отсутствуют.

Подводя итог, следует сказать, что криптовалюта с каждым днем все больше и больше становится новой экономической реальностью, категорией, порождающей новые экономические отношения и имеющей собственный экономический смысл.

Список литературы

1. <https://youtu.be/EadeOYFAzJ4>
2. <https://safe-crypto.me>
3. <https://ru.investing.com>
4. <https://ua-rating.com>
5. <https://myslide.ru>
6. <https://myfin.by>

Цифрлық экономика жағдайындағы салықтық әкімшілендіру

А.Ж. Тиштықбаева

Қаржы кафедрасының аға оқытушысы, э.ғ.м.
arnagul0707@mail.ru

академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қ.

Түйіндеме: Цифрлық экономика жағдайындағы салықтық әкімшілендіру және салықтық әкімшілендірудің негізгі функциялары мен әдістері қарастырылды. Салықтық басқару мен салықтық бақылау арасындағы айырмашылықтар, сонымен қатар салықтық әкімшілендіру процесінде қолданылатын қазіргі заманғы цифрлық технологияларды енгізудің артықшылықтарын айқындау, экономиканы цифрландырудың жаңа жағдайларында оның тиімділігін арттыру бағыттарын айқындау болып табылады.

Түйінді сөздер: салықтық әкімшілендіру, салықтық бақылау, салық органдары, салық саясаты, салық жүйесін басқару.

Мемлекет Басшысының 2018 жылғы 10 қаңтардағы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру шеңберінде экономикалық дамуды цифрландыру бағыттары жүзеге асырылуда. Экономикалық дамуды цифрландыру салық салу және салықтық әкімшілендіру саласында жаңа мүмкіндіктер ашылды. Қаржы министрлігі салықтық және кедендік әкімшілендіруді цифрландыруға бағытталған бірқатар жобаларды іске асыруда. Олардың негізгісі қаржы министрлігі көрсететін отырған электрондық мемлекеттік қызметтер болып табылады.

Жыл сайын бюджеттік сыныптама кодтарын қысқарту, салық есептілігі нысандарын оңтайландыру бойынша жұмыс жоспарлы түрде жүргізіліп келеді. 2018 жылдан бастап

бюджеттік сыныптама кодтарының саны 2,5 есеге қысқарды, салық декларациясының нысандары 30% - ға оңтайландырылды. Негізгі кіріс бөлігі салықтардан тұратын мемлекеттік бюджет елдегі маңызды экономикалық және әлеуметтік мәселелерді шешудің негізгі қаржы көзі болып табылады. Жалпы, елдің серпінді әлеуметтік-экономикалық дамуының басты шарттарының бірі мемлекеттік бюджеттің кіріс және шығыс бөліктері арасындағы теңгерімге қол жеткізу болып табылады. Сондықтан қазіргі жағдайда Қазақстанда салықтық әкімшілендірудің тиімділігін арттырудың, қазақстандық салық заңнамасында көзделген төлемдердің мемлекеттік бюджетке толық және уақтылы түсуін қамтамасыз етудің стратегиялық міндетін шешуге баса назар аударылады. Ал ол міндет салықтық әкімшілендіру арқылы жүзеге асырылуға.

Салықтық әкімшілендіру - салықтар мен бюджетке төлемдерді жинау үшін салық органдары мен басқа да уәкілетті мемлекеттік органдар іске асыратын шаралар мен әдістер жүйесі (кешені). Оның негізгі мақсаты салықтық бақылауды жүзеге асыру, мерзімінде орындалмаған салықтық міндеттемелерді орындауды қамтамасыз ету әдістерін және салықтық берешекті мәжбүрлеп өндіріп алу жөніндегі шараларды қолдану, сондай-ақ мемлекеттік қызметтерді және Қазақстан Республикасының қолданыстағы салық кодексінде белгіленген салықтық әкімшілендірудің басқа да нысандарын ұсыну болып табылады [1]. Салық салуға қатысты әдебиеттерді оқи отырып, адамдар салық әкімшілігінің мәнін түсінуге тырысады. Бұл термин ресми құжаттарда қолданылады, мұнда салық салуды басқару салықтық әкімшілендіруді білдіреді. С.Н. Абиева мен М.М. Алиеваның пікірінше, салықтық әкімшілендіру - бұл басқару органдары (оның ішінде барлық деңгейдегі салықтық әкімшілендіру) салық механизмінің жұмыс істеуін қамтамасыз ететін және экономика мен саясатта айтарлықтай өзгерістер болған жағдайда салықтық әрекеттерді үйлестіретін ақпараттық қамтамасыз етудің тәсілдері, әдістері мен құралдарының жиынтығы [2].

Н. В. Александрова салықтық әкімшілендіру - бұл нарықтық экономика жағдайында салық органдарының қызметін үйлестіретін салықтық қатынастарды басқарудың қарқынды дамып келе жатқан жүйесі. Қазақстанның салық жүйесі қалыптасқаннан бері 30 жылдан астам уақыт өтті, қазір азаматтар тиімді салық жүйесі ғана мемлекет мүддесіне сай келетінін ұғына бастады. Жүйенің тиімді болуы үшін ел экономикасына әсер ететін салықтық әкімшілендіру қолданылады. Мемлекеттің табысты дамуы, мемлекеттік қызметшілердің жалақы деңгейі, әлеуметтік төлемдер және басқа да жеңілдіктер мемлекеттік бюджеттің және басқа да деңгейдегі бюджеттердің толықтырылуына байланысты [3].

Салықтық әкімшілендіру салық органдары тарапынан тиісті бақылауды қолдана отырып, салық төлеушілерге ақылға қонымды жүктемені қамтамасыз ете алады. Бұл салық салудағы ашықтық пен тәртіпке кепілдік береді. Салық төлеушілер үшін салықтың барлық түрлерін адал төлеп, салық салуды оңтайландырған жөн. Салықтық басқару - бұл мемлекеттік деңгейде жүзеге асырылатын салық салуды басқару, яғни әкімшілік ұйымды салық жүйесінің тиімді жұмыс істеуіне кедергі келтіретін жағдайларды анықтауға көмектесетін заңнамалық және нормативтік актілердің орындалуын қамтамасыз етеді.

Салықтық әкімшілендіру салық заңнамасын жетілдірумен де байланысты, осыған байланысты Қазақстан Республикасының Салық кодексіне үнемі өзгерістер мен толықтырулар енгізіліп отырады. Салықтық әкімшілендіру әдістері салық заңнамасының орындалуын бақылау әдістерін қамтиды, атап айтқанда: салық төлеушілер мен алым төлеушілерді есепке алу; салық заңнамасының қолданылуын бақылау; салықтарды есептеу мен төлеудің дұрыстығын тексеру; салық төлеушілерге жауапкершілік шараларын қолдану; салық органдарының қызметін тексеру. Салықтық әкімшілендірудің маңызды әдістері салық төлеушілерді салықтық тексеру болып табылады. Салық органдарын ұстауға жұмсалатын шығындарды азайту үшін салық органдарының салық төлеушілермен өзара іс-қимылының тиімділігін арттыруға бағытталған оңтайландыру жұмыстары жүргізілуде [3].

Адал салық төлеушілер жергілікті жерлердегі тексерулерден босатылғанға дейін барынша қолайлылық режиміне түседі. Салық төлеушілердің бухгалтерлік құжаттарды электрондық тасығыштарда беруі енгізілді. Көп еңбекті қажет етпейтін басқа көздерден ақпарат алу тәжірибесі бар. Оларды іздеу мен өңдеуді жеңілдету үшін құжаттарды сақтаудың оңтайлы жүйелерін қолдану енгізілді.

Салық органдары қызметкерлерінің кәсіби деңгейі үнемі артып келеді, стандарттау және автоматтандыру, яғни салықтық әкімшілендіруді цифрландыру жұмыстары енгізілуде. Салықтық әкімшілендірудің мақсаты салық төлеушілер мен алымдарды төлеушілерді салықтар мен алымдарды төлеу бойынша өз міндеттемелерін адал орындауға ынталандыру болып табылады. Салықтық әкімшілендіру өзінің тәжірибелік қызметінде мынадай шараларды қолданады: айыппұлдар (өсімақылар, төлемақылар және т.б.); салық төлеушілерге олар үшін оңтайлы салық салу жүйесін таңдау құқығын беру; салықтық кеңес беру қажет. Салықтық басқару әртүрлі деңгейлерде белгілі бір функцияларды орындайды. Мысалы, мемлекеттік биліктің атқарушы органдары деңгейінде салық саясатының негізгі бағыттары бойынша шешімдер қабылданады. Бұл орган салық түрлері бойынша негізгі көрсеткіштердің мәнін белгілейді, салық түсімдерінің перспективаларын талдайды және болжайды. Бұл деңгейде салықтық әкімшілендіру алынған ақпаратты өңдеу, салық заңнамасын жетілдіру бойынша ұсыныстар дайындау және салық саясатының перспективаларын бекіту түрінде көрінеді.

Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің деңгейінде салықтық әкімшілендіру салықтық рәсімдерді, әдіснамалар мен есептілікті әзірлеумен, сондай-ақ салық төлеушілерге қажетті кеңестер берумен сипатталады. Бұл деңгейде бұл әдіснама мен нақты салық рәсімдерінің барабар өзгеруі түрінде көрінеді. Келесі деңгейде салықтық әкімшілендіруді Қазақстанның республикалық салық қызметі жүзеге асырады. Оның қызметкерлері салық төлеушілермен тікелей өзара іс-қимыл жасайды және салықтар мен алымдар туралы заңнаманың сақталуына, салықтардың, алымдардың және сақтандыру жарналарының, тиісті өсімпұлдардың, айыппұлдардың дұрыс есептелуіне, Қазақстан Республикасының бюджет жүйесіне толық және уақтылы төленуіне (аударылуына) салықтық бақылауды жүзеге асырады. Бұл деңгейде бұл салық төлеушілермен өзара әрекеттесудегі өзгерістер, сондай-ақ тиімді бақылау шараларын іздеу, салық заңнамасын бұзу схемаларын анықтау және оларды кесіп өту түрінде көрінеді [4].

Бұдан басқа, салық әкімшілігі салық саясатының бағыттарын айқындау, салық төлеушілердің есебін ұйымдастыру, есептілік нысандарын әзірлеу, салық заңнамасының орындалуын бақылау, салық түсімдерінің көлемін болжау және талдау, салық төлеуден жалтару схемаларын анықтау жөніндегі қызметті жүзеге асырады. Салықтық әкімшілендіруді жүзеге асыру кезінде кейбір функциялар бір-біріне сәйкес келетініне күмән жоқ. Осылайша, салықтық әкімшілендіру салықтық бақылау тұжырымдамасынан әлдеқайда кең, дегенмен салықтық әкімшілендіру салық заңнамасының сақталуын, салықты есептеу мен төлеудің дұрыстығын бақылауға негізделген. Алайда, бұл әлі де жоғары тұрған салық органдарының төмен тұрған салық органдарының тексеру рәсімін қоса алғанда, салықтық әкімшілендірудің ажырамас бөлігі ретінде тексерулер жүргізу әдіснамасын әзірлеуді көздейді. Кінәлілерді салық заңнамасын бұзғаны үшін жауапкершілікке тарту да салықтық әкімшілендіру функцияларының ажырамас бөлігі болып табылады [4].

Салық әкімшілігінің маңызды функциясы - ақпарат жинау және оны өңдеу. Оларға салықтарды есептеу және оларды алу тәртібі туралы деректер жатады. Бұл салық төлеуден жалтару жолдарын анықтау, тексеру әдіснамасын қамтиды. Салық әкімшілігі салық және алымдар туралы заңнамаға өзгерістер мен толықтырулар енгізу жөнінде ұсыныстар әзірлейді, салық саясатының бағыттарын түзетеді. Демек, салықтық әкімшілендіру

функциялары салықтық бақылау (олар бақылау функцияларынан кең болғандықтан) мен Қазақстан Республикасының салық жүйесін басқару арасында аралық орынды алады.

Салықтық әкімшілендіру арқылы салықтық қатынастарды реттеу жүргізіледі, сондай-ақ салық төлеушілер мен салық әкімшілігі органдарының өзара іс-қимылы процесінде туындайтын өзекті мәселелер шешіледі. Институционалдық теория салықтық әкімшілендіруді салық қатынастарынан, мемлекеттік саясаттан, тиісті органдардың өкілеттіктерінен және салық жүйесін реттеу мен бақылау тетіктерінен құралған көп қырлы күрделі институт ретінде қарастырады.

Қазіргі уақытта салық органдарының күнделікті жұмысына АТ-ны белсенді енгізбестен бірде-бір салықтық әкімшілендіру рәсімін іске асыру мүмкін емес. Салықтық әкімшілендіруде жаңа АТ-ды қолдану салық ауыртпалығын арттырмай салық салу базасын кеңейтудің және ҚР бюджет жүйесінің кірістерін арттырудың маңызды әлеуетін айқын көрсетеді. Қазіргі заманғы технологиялар экономиканы цифрландыру жағдайында салықтық әкімшілендіруді сапалы өзгерту үшін үлкен әлеуетке ие: әлемдік тәжірибенің үздігі – мобильді технологиялар, жасанды интеллект, ақылды порталдар және үлкен деректер технологиялары – жаһандық бақылау-талдау жүйесін құра отырып, ел тәжірибесінде қолданылуда.

Салықтық әкімшілендіру процестерін автоматтандырудың негізгі артықшылықтары:

- салықтық әкімшілендіруге шығындарды төмендету
- салық төлеуден жалтару схемаларын анықтауды жеделдету және салық міндеттемелерін барынша азайту
- салық төлеушілерге әкімшілік жүктемені және әкімшілік кедергілерді төмендету
- салықтық тексерулердегі тәуекелдерін төмендету
- бизнес жүргізу және салықтық әкімшілендіру географиясын кеңейту болып табылады.

Қорыта келе, цифрлық экономика жағдайындағы салықтық әкімшілендіру - бұл Қазақстан Республикасының салық саясатының мақсаттарын және салық заңнамасындағы өзгерістерді жүзеге асырудағы маңызды ұғым. Ол мемлекеттің толыққанды жұмыс істеуі үшін қажетті маңызды қаржылық міндеттерді шешеді. Жалпы салық әкімшілігі Қазақстанның салық жүйесін басқарады, сондықтан ол ел экономикасы дамуының маңызды бөлігі болып табылады. Заманауи цифрлық технологияларды қолдану негізінде салықтық әкімшілендіруді дамытудың әлеуетті мүмкіндіктері мен жаңа бағыттарын белгіледі. Осы технологиялар салық саласындағы тәуекел-менеджменттің тиімділігін арттыруға, операциялардың ашықтығын арттыруға және салық төлеушілердің салық заңнамасын сақтауы барынша ыңғайлы, әрі тиімді болатын орта құруға ықпал етуі тиіс. Заманауи ақпараттық технологияларды пайдалану салықтық әкімшілендіру міндеттерінің кең ауқымын шешеді және салықтық әкімшілендірудің парадигмасын тұжырымдамалық түрде өзгертуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі

1. «Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» (Салық Кодексі) 2017 жылғы 25 желтоқсандағы № 120-VI Қазақстан Республикасының Кодексі (01.04.2021 ж. жағдай бойынша өзгерістермен және толықтырулармен).
2. Абиева С.Н. Салық әкімшілігі: Оқу құралы/Абиева С. Н., Алиева М.М. - Алматы: 2019-312 бет.
3. Александров, Н.В. Өңірдегі салықтық әкімшілендірудің тиімділігі мен сапасын арттыру. Экономиканың инновациялық дамуы. — № 2(38), 2019.
4. Гончаренко Л.И. Салық әкімшілігі: Оқулық, - Алматы: 2018.